

Bijlage 2: Fichebundel

Vooraf

Het team van de Sociale Agenda heeft Rebel gevraagd te ondersteunen bij het eenvormig in kaart brengen van verschillende beleidsopties voor de sociale agenda. Dit beeld is gebruikt om een gestructureerde afweging kunnen maken welke maatregelen het beste inzetbaar zijn binnen de doelen en het gestelde budget. De maatregelen die zijn verkend en verzameld door het team van de Sociale Agenda. Het zijn maatregelen die naar voren zijn gekomen in de vier regionale bijeenkomsten, de expertsessies of in een van de meer dan vierhonderd gesprekken met maatschappelijke organisaties, kennis- en onderwijsinstellingen, regionale netwerken, belangenbehartigers of inwoners. Rebel heeft de aangeleverde informatie gestandaardiseerd en overzichtelijk gemaakt. In samenwerking met het team Sociale Agenda zijn aannames over kosten, bereik en resultaat besproken en gevalideerd, mede op basis van onderzoek en ervaringen elders.

1

GEZONDHEID

Kansrijke start: ondersteuning rondom zwangerschap

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie bestaat uit de onderdelen Centering Zwangerschap en Centering Ouderschap. CenteringZwangerschap is een vorm van verloskundige zorg. Hierbij volgt een groep van acht tot tien zwangere vrouwen tien bijeenkomsten om de fysieke en psychosociale gezondheid van moeder en kind te verbeteren. CenteringOuderschap omvat negen bijeenkomsten voor een groep jonge ouders en wordt georganiseerd vanuit de jeugdgezondheidszorg. Er is niet alleen ruimte voor medische controles, maar ook voor gesprekken over leefstijlkeuzen, voorbereiding op het ouderschap, voeding, slaapproblemen, vaccinatie en dergelijke.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 4 en 5		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.500.000
JAARLIJKS BEREIK	10.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

CenteringZwangerschap richt zich op alle zwangere vrouwen in x jaar. Het aantal geboren kinderen in 2023 is 5.535. Het aantal zwangeren zal daaronder liggen (tussen 5.100-5.500) i.v.m. niet meerekenen meerlingen. Op basis van TNO-onderzoek zijn de kosten geschat op 640 euro per deelnemer, het totaal op 3,5 miljoen euro. Voor CenteringOuderschap: uitgaande van iets lager tarief dan Centering Zwangerschap (loonkosten JGZ liggen lager dan verloskundige), gerekend met 540 euro per deelnemer en hetzelfde aantal deelnemers, worden de kosten daarmee geschat op 3 miljoen euro. Beide onderdelen samen komt op 6,5 miljoen euro op jaarbasis.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • CenteringZwangerschap en CenteringOuderschap is binnen 5 jaar voor alle zwangeren in de regio beschikbaar • 70% van de zwangeren neemt deel aan groepsbijeenkomsten • Gezonder BMI van de moeder
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Afname vroeggeboorten • Toename geboortegewicht • Hogere vaccinatiegraad kinderen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De interventie kan voortbouwen op bestaande initiatieven – ook internationaal, zie CenteringPregnancy en CenteringParenting - waar al ervaring mee is opgedaan. Dat bevordert de haalbaarheid. De grootste uitdaging zit hem in de tekorten aan personeel binnen de zorg. Zowel kans als uitdaging is om deze interventie goed aan te laten sluiten bij de reeds bestaande zwangerschapszorg, zodat hulp aan aanstaande ouders kan worden verbeterd zonder dat dit de vraag naar zorgpersoneel (te) veel doet toenemen.

2

GEZONDHEID

Kansrijke start: preventief aanbod

KORTE BESCHRIJVING

Een combinatie van de programma's VoorZorg en Nu Niet Zwanger. NuNietZwanger: Mensen in kwetsbare omstandigheden maken een bewuste en geïnformeerde keuze over (het moment van) hun kinderwens, zodat zij niet geconfronteerd worden met onbedoelde zwangerschap. VoorZorg: VoorZorg is een intensief huisbezoek programma voor zeer kwetsbare vrouwen die zwanger zijn en te maken hebben met een opeenstapeling van problemen. Zij krijgen ondersteuning van een gespecialiseerd VoorZorgverpleegkundige die ondersteunt bij de zwangerschap, versterking van het ouderschap, verzorging en opvoeding, gezondheid en levensloopontwikkeling en bij het krijgen van betere toegang tot hulp.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 10.500.000
JAARLIJKS BEREIK	15.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

VoorZorg: De kostenberekening van het Nederlands Centrum voor Jeugdgezondheid (NCJ) geeft aan dat de kosten per deelnemend gezin voor één traject 16.501 euro bedragen. Als we uitgaan van de meest kwetsbare groep, die 10% van het totaal aantal geboren kinderen (5.535 in 2023) vertegenwoordigt, dan zijn er 553 kinderen betrokken. Dit vertaalt zich naar 370 gezinnen. De totale kosten voor deze 370 gezinnen zijn dan zo'n 6,1 miljoen euro op jaarbasis. NuNietZwanger: Aantal inwoners in onze regio tussen 15-45 jaar (mannen en vrouwen): 276.466 inwoners. Uitgaande van 5% zeer kwetsbaar: 13.823 inwoners. O.b.v. MKBA Nu niet zwanger 322 euro/deelnemer, totaalbedrag NuNietZwanger is daarmee 4,4 miljoen euro. De twee interventies: 10,5 miljoen euro op jaarbasis.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Programma draait in alle gemeenten en deelnemers ontvangen passende ondersteuning op meerdere levensgebieden • Minder onbedoelde zwangerschappen bij 50% van de doelgroep • Afname roken onder moeders tijdens en na zwangerschap
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Afname van kindermishandeling (daling van 19% naar 11% van de kinderen bij doelgroepgezinnen) • Afname van huiselijk geweld • Betere gezondheid van (jonge) kinderen in kwetsbare omstandigheden

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De interventie kan voortbouwen op bestaande soortgelijke initiatieven waar al ervaring mee is opgedaan. Dat bevordert de haalbaarheid. De grootste uitdaging zit hem in het tekort aan personeel binnen de zorg. Zowel kans als uitdaging is om deze interventie goed aan te laten sluiten bij de reeds bestaande zorg aan zwangeren en jonge ouders, zodat zorgpersoneel op een efficiënte wijze wordt benut.

3

GEZONDHEID

Gratis schoolzwemmen

KORTE BESCHRIJVING

De interventie 'Gratis schoolzwemmen' heeft als doel om schoolzwemmen weer toegankelijk te maken voor alle kinderen, vooral die uit gezinnen met lagere inkomens. Door de kosten van schoolzwemmen te vergoeden, wordt voorkomen dat kinderen de zwemlessen missen vanwege financiële beperkingen. Dit draagt bij aan de veiligheid van kinderen in en rond het water, vermindert gezondheidsverschillen en vergroot de sociale participatie en integratie. Momenteel biedt slechts ongeveer een kwart van de scholen schoolzwemmen aan.

PRIMAIR DOEL	5. Meer bewegen en gezonder eten		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 3 en 6		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 7.200.000
JAARLIJKS BEREIK	12.000 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De interventie richt zich op 12.000 leerlingen in groep 5. Naar schatting hebben 2.000 van deze leerlingen (ongeveer 15%) momenteel geen zwemles. De interventie maakt echter schoolzwemmen beschikbaar op alle scholen en compenseert alle scholen voor de kosten.

De totale kosten voor deze interventie bedragen €7.200.000. Dit is opgebouwd uit 600 euro per leerling per jaar (ca. 15 euro voor les en transport * 40 weken). Er zijn 40.000 PO leerlingen in het gebied, waarvan ca. 12.000 in groep 5 die zwemles nodig hebben. 12.000 kinderen maal 600 euro per kind komt op 7,2 mln. euro per jaar.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Alle kinderen van 8/9 jaar krijgen zwemles, dat zijn er zo'n 2000 meer dan zonder deze interventie • Kinderen bewegen meer
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder schaamte bij kansarme kinderen • Betere zwemveiligheid • Minder ongevallen in het water

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Draagvlak bij scholen is een lastige factor, omdat vanwege transport en omkleedtijd redelijk wat tijd kost dat ten koste gaat van andere onderwijsuren. Bovendien vraagt het extra coördinatie vanuit de scholen en flexibiliteit van docenten. Gezien de huidige tekorten aan personeel en druk op het onderwijs ligt de prioriteit bij een deel van de scholen waarschijnlijk elders. Daarentegen wordt met deze interventie het beleid gelijkgetrokken en worden allerlei losse initiatieven en potjes overbodig, wat tijd en geld bespaart.

4

GEZONDHEID

Sport bij vereniging voor 100% vergoed voor 6-18 jarigen

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie vergoedt sport bij een club of vereniging volledig voor kinderen en jongeren tot 18 jaar. Dit initiatief heeft als doel om financiële drempels weg te nemen, zodat alle kinderen, ongeacht hun achtergrond, kunnen deelnemen aan georganiseerde sport.

PRIMAIR DOEL	5. Meer bewegen en gezonder eten		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 3 en 6		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 8.100.000
JAARLIJKS BEREIK	18.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

We gaan ervan uit dat kinderen vanaf 6 jaar lid worden van een sportclub. In de 13 gemeenten zijn er ongeveer 90.000 kinderen tussen de 6 en 18 jaar oud. Momenteel is ongeveer 50% lid van een sportclub, maar we verwachten dat dit percentage stijgt naar 60% dankzij deze interventie. Dit betekent dat 54.000 kinderen lid zullen zijn. Met een gemiddelde jaarlijkse contributie van 150 euro per kind, komen de totale kosten uit op 8,1 miljoen euro.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Alle kinderen hebben de mogelijkheid om in groepsverband te sporten • Het aantal kinderen tussen 6-18 dat sport bij sportsclubs stijgt van 50% naar 60% • Meer beweging / hogere sportdeelname • Grotere sociale gelijkheid op het gebied van sport
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere BMI-scores • Betere gezondheid en hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Deze interventie is relatief eenvoudig te implementeren. Om de gewenste effecten te bereiken is het noodzakelijk om ook in te zetten op de bekendheid van de regeling juist bij groepen die om financiële redenen eerder afzagen van sportdeelname. Naar verwachting is de capaciteit bij de verenigingen in algemene zin voldoende om de extra kinderen te kunnen faciliteren met de bijkomende extra financiële middelen.

5

GEZONDHEID

Vergroten mentale weerbaarheid jongeren

KORTE BESCHRIJVING

Doel is om de mentale gezondheid van kinderen en jongeren te vergroten door in te zetten op een samenhangende aanpak met preventieve interventies. Mentaal Gezond Groningen zorgt voor de uitrol van de bewezen effectieve interventies Gezonde School Aanpak/STORM, KOPPEling en MoveAhead en School als Wijk. De rode draad is wordt ingezet op jongerenparticipatie, het versterken van mentale gezondheidsvaardigheden, het praten over psychische problemen (in het onderwijs), vroege screening en training en beter gebruik maken van beschikbare data.

PRIMAIR DOEL	4. Verbeteren van mentale gezondheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 8, 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 5.000.000
JAARLIJKS BEREIK	2.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Doelgroep middelbare scholieren: €1.300.000 (1,5 FTE en €40.000 per deelnemende school, uitgaande van 50% deelname VO-scholen). Doelgroep studenten: Kosten per student zijn 250 euro, waarvan 50% voor rekening van de sociale agenda. Voor 15.000 studenten (WO, HBO) betekent dat €1.875.000 per jaar. Doelgroep MBO-studenten en middelbare scholieren bovenbouw: inzet van 3 FTE (€300.000) voor aanpak School als Wijk. Doelgroep kinderen van ouders met psychische problematiek: opschaling van KOPPEling, ondersteuning van 1000 gezinnen kost jaarlijks €1.000.000. Tot slot is voor coördinatie van integrale aanpak €500.000 gereserveerd. Tezamen ongeveer €5.000.000.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Bereik per bewezen interventies naar minimaal 50% van de doelgroep Professionalisering in publiek domein: bereik professionals met training en leernetwerk minimaal 400 per jaar
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren van de mentale gezondheid, zodanig dat we over 10 jaar een 10% lagere prevalentie hebben van het aantal mensen met een psychische aandoening Verminderde instroom (jeugd)GGZ (-5% in 2034 t.o.v. 2024) Duurzamere inzetbaarheid van mensen (-5% minder uitval vanwege psychische klachten in 2032 t.o.v. 2022) Een hogere participatiegraad (-5% mensen met afstand tot de arbeidsmarkt in 2032 t.o.v. 2022)

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Deze interventie geeft een impuls aan bestaande aanpakken. Daarmee is de haalbaarheid groot: het gaat om opschaling, niet op een geheel nieuwe aanpak. Een aandachtspunt is het tekort aan personeel om de interventie uit te voeren. Integrale coördinatie kan helpen om overlap in doelgroep en/of programma te voorkomen waar nodig.

6

GEZONDHEID

Verkennd gesprek (MOI-gesprek)

KORTE BESCHRIJVING

Het MOI-gesprek is een verkennend gesprek dat onderdeel uitmaakt van het ecosysteem voor mentale gezondheid in de regio Groningen. Het is een lokale variant van de Herstelondersteunende Intake (HOI). Dit gesprek is niet bedoeld als intake of triage. Het gesprek richt zich op het vinden van oplossingen die mensen helpen bij hun herstelproces. Dit gebeurt door middel van arrangementen in het dagelijks leven, mogelijk aangevuld met specialistische geestelijke gezondheidszorg.

PRIMAIR DOEL	4. Verbeteren van mentale gezondheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 8 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 5.900.000
JAARLIJKS BEREIK	7.800 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Er zijn 675.000 inwoners in de regio. Jaarlijks meldt een groep van zo'n 13.000 personen met mentale problematiek zich bij een instantie. Van deze groep willen we 60% bereiken met een MOI-gesprek. Dat zijn 7800 mensen.

Per FTE verwachten we 133 gesprekken te kunnen voeren op jaarbasis. Om 7800 mensen te bereiken heb je zo'n 59 FTE nodig. Per FTE schatten we de kosten op €100.000, met eventuele programma- en projectorganisatiekosten inbegrepen. Het totaal benodigde budget is daarmee €5,9 miljoen, waarvan 90% uit de Sociale Agenda.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 59 FTE getrainde professionals • 60% van de personen met mentale problematiek neemt deel aan het verkennend gesprek • Er wordt minder naar de GGZ doorverwezen, meer naar andere relevante zorginstellingen: doel is afname van doorverwijzingen naar basis - en specialistische GGZ van 10% (conform IZA)
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde mentale gezondheid • Verbeterde ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De voornaamste uitdaging is de aanzienlijke inzet en training van personeel om de maatregel uit te voeren (59 FTE) gezien het huidige tekort aan personeel.

7

GEZONDHEID

Laagdrempelige inloopvoorzieningen

KORTE BESCHRIJVING

Laagdrempelige inloopvoorzieningen zijn veilige plekken waar mensen met mentale problemen terecht kunnen voor een gesprek met leeftijdsgenoten of ervaringsdeskundigen. Deze voorzieningen, vaak gerund door jongeren zelf, bieden een informele en toegankelijke setting waar mensen zonder afspraak of verwijzing binnen kunnen lopen. Het doel is om eenzaamheid te verminderen, (h)erkenning te bieden en mensen te ondersteunen bij het vinden van passende hulp, indien nodig, door middel van het MOI-gesprek (zie interventie 6).

PRIMAIR DOEL	4. Verbeteren van mentale gezondheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 8 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 3.000.000
JAARLIJKS BEREIK	3.250 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Het aanbod in de laagdrempelige inloopvoorziening wordt rechtstreeks gevonden of na 'doorverwijzing' uit het MOI-gesprek (zie interventie 6). We verwachten dat 25% van de mensen die een MOI-gesprek voert gebruik zal maken van de laagdrempelige inloopvoorziening. Op de populatie van ons gebied, 675.000 inwoners, nemen we aan dat we 13.000 inwoners bereiken met een MOI-gesprek, van die mensen zal 25% (3250) gebruik maken van de inloopvoorziening. Daarvoor is 40 FTE nodig. De kosten per fte zijn €75.000, in totaal gaat het dus om een bedrag van €3 miljoen voor de inzet van groepsaanbod. Het aanbod wordt verdeeld over 20 locaties, €150.000 per locatie.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mentale gezondheidszorg wordt laagdrempeliger en breder beschikbaar • Meer passende zorg en ondersteuning met dezelfde middelen (op populatieniveau) • Minder instroom in SGGZ en meer inzet vanuit het voorveld en eigen netwerk
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde mentale gezondheid • Verbeterde ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Er is lokaal vanuit verschillende partijen veel steun voor dit type voorziening, dat bevordert de haalbaarheid. Structurele inbedding komt momenteel onvoldoende van de grond wegens het ontbreken van financiering. Op een aantal plekken in de regio bestaan dergelijke inloopvoorzieningen al, denk aan JIMMY's in de stad Groningen. Het grootste aandachtspunt voor regionale opschaling zijn de personeelstekorten in de zorg.

KORTE BESCHRIJVING

Welzijn op Recept is een alternatief voor mensen met psychosociale klachten waarbij de huisarts in plaats van medicatie de patiënt doorverwijst naar een welzijnscoach. Dit is bedoeld voor klachten die vaak geen medische oorzaak hebben, maar samenhangen met onderliggende sociaal-maatschappelijke problemen. De welzijnscoach helpt de patiënt bij het aanpakken van deze problemen en het verbeteren van hun welzijn. Momenteel is er zo'n 12 FTE inzet in de provincie Groningen. De wens is dit op te schalen naar 30-60 FTE die structureel bekostigd worden.

PRIMAIR DOEL	4. Verbeteren van mentale gezondheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 8 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 7.600.000
JAARLIJKS BEREIK	4.050 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De huidige 12 FTE worden momenteel door gemeenten vergoed. Dit gaat om een bedrag van zo'n 1,2 miljoen euro op jaarbasis, zo'n 120.000 euro per FTE. Gewenst is om te plussen naar minimaal 30 FE en in meest ideale scenario naar 60 FTE. Bij 30 FTE gaat het om een investering van zo'n 3,6 miljoen per jaar en bij 60 FTE zo'n 7,2 miljoen per jaar. De deze investering omvat nog niet de uitgaven voor opleiding en training (met name de uitvoering en coördinatie hiervan), evenals de huurkosten voor de praktijkruimte van de welzijnscoach. Die kosten worden geschat op jaarlijks zo'n €400.000.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 30-60 FTE inzet voor Welzijn op Recept • Binnen 10 jaar wordt het jaarlijks bereik van zo'n 4000 personen gehaald
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Afname kosten eerstelijnszorg • Betere mentale gezondheid • Minder verzuim op werk • Minder eenzaamheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Welzijn op Recept is een reeds bestaande interventie die (ook in de Groningse en Noord-Drentse) praktijk wordt toegepast. Vanuit de praktijk horen we positieve verhalen als het gaat om de inzet van Welzijn op Recept. Momenteel wordt er in de provincie Groningen 12 FTE welzijnscoach ingezet. Desondanks wordt de financiering van de interventie bekostigd met tijdelijke middelen. Goede en brede implementatie is mede afhankelijk van het aantal welzijnscoaches dat de komende jaren beschikbaar is.

9

KANSENGELIJKHEID

Brugfunctionaris/kind-ouderondersteuner PO

KORTE BESCHRIJVING

Alle basisscholen krijgen een brugfunctionaris of kind-ouderondersteuner die zich richt op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kwetsbare kinderen en hun gezinnen. De brugfunctionaris slaat een brug tussen school, kind en gezin en zorgt ervoor dat kinderen mee kunnen blijven doen en hun talenten kunnen ontwikkelen. Door vroegtijdig problemen in de thuissituatie te signaleren en daar wat aan te doen, werkt het concept preventief.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	2, 4 en 6		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.400.000
JAARLIJKS BEREIK	11.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De totale kosten worden geraamd op 6,4 miljoen euro voor in totaal 64 voltijds medewerkers (FTE). De kosten per FTE worden geschat op ongeveer 100.000 euro, wat overeenkomt met salarisschaal 9/10 in het sociaal werk. Het aantal leerlingen per FTE komt neer op zo'n 750, waarbij naar verwachting 20-25% ook met de brugfunctionaris in aanraking komt.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Na 5-10 jaar op alle basisscholen de inzet van brugfunctionaris/kind-ouderondersteuner • Vroegtijdige signalering sociaal-maatschappelijke problematiek
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hogere score op sociaal-emotionele welbevinden van kinderen • Meer ouderbetrokkenheid • Minder werkdruk/stress onder leraren • Minder verwijzingen speciaal onderwijs

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De brugfunctionaris is een bekende interventie die het rijk ondersteunt middels een subsidieregeling. Enkele scholen in de regio maken hier al gebruik van en de interventie loopt al meer dan 10 jaar. Naast de financiering zijn de aandachtspunten voor opschaling het tekort aan personeel en draagvlak bij scholen. Ook een goede samenwerking op en buiten school met andere sociaal domein professionals is van belang om deze interventie efficiënt en effectief in te zetten.

10 KANSENGELIJKHEID Versterking pedagogische omgeving in het VO

KORTE BESCHRIJVING

De pedagogische omgeving op de VO-scholen wordt versterkt met een verbindende professional die op school de randvoorwaarden biedt voor sociale veiligheid en het welbevinden van de jongeren. Deze professional kan zijn: een brugfunctionaris, jongerenwerker, schoolmaatschappelijk werker, pedagogische conciërge. Deze professional biedt laagdrempelige pedagogische ondersteuning met een luisterend oor, advies en signaleert vroegtijdig problemen bij jongeren. En slaat hiermee een brug tussen jongeren, school en het gezin.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 7		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 3.500.000
JAARLIJKS BEREIK	6.200 jongeren	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De kosten voor deze verbindende professional zijn berekend aan de hand van de subsidieregeling Brugfunctionaris VO van DUO. Deze regeling De subsidieregeling biedt een vast bedrag per VO-school, namelijk 120.000 euro per jaar. Dit bedrag komt overeen met ongeveer 1,2 voltijds medewerkers (FTE) per school. In de provincies Groningen en Noord-Drenthe zijn er in totaal 58 VO-scholen. Voor deze interventie binnen de Sociale Agenda wordt 0,6 FTE per jaar per school bekostigd. De totale kosten voor deze subsidieregeling zouden dan zo'n 3,5 miljoen euro bedragen (35 FTE * 100.000 euro). Er zijn in totaal 30.960 VO-leerlingen. Het bereik van de brugfunctionaris wordt geschat op zo'n 20%.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Op alle middelbare scholen de inzet van brugfunctionaris/kind-ouderondersteuner Vroegtijdige signalering sociaal-maatschappelijke problematiek
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Hogere score op sociaal-emotionele welbevinden van kinderen Minder schoolverzuim Minder werkdruk/stress onder leraren

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De brugfunctionaris en andere verbindende professionals zijn bekende interventies waar verschillende scholen in de regio al gebruik van maken. Naast structurele financiering zijn het tekort aan personeel en het draagvlak bij scholen belangrijke aandachtspunten bij het opschalen. Ook een goede samenwerking op en buiten school met andere sociaal domein professionals is van belang om deze interventie efficiënt en effectief in te zetten.

11

KANSENGELIJKHEID

Tijd voor toekomst (2u generiek)

KORTE BESCHRIJVING

Met Tijd voor Toekomst kunnen alle basisscholen hun leerlingen extra ontwikkeluren aanbieden boven op de onderwijstijd, waarin ze kunnen inzetten op talentontwikkeling, welzijn en gezondheid, cultuur. Hiermee krijgt ieder kind dezelfde kansen om zijn talenten te ontdekken en te ontwikkelen en een kansrijk toekomstperspectief. Tijd voor Toekomst biedt twee verrijkte lessen per week aan alle scholen voor groep 3 t/m 8. Scholen krijgen hiervoor budget, inclusief kosten voor schoolcoördinatie.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	2, 4 en 5		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 22.500.000
JAARLIJKS BEREIK	37.500 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Uitgaande van een kostprijs van 264 euro per leerling per schooljaar (40 weken) plus 70 euro per leerling voor schoolcoördinatie, komen we uit op een kostprijs van ongeveer 600 euro per leerling per jaar. Om dit programma met een basis van 2 uur per week op alle scholen te implementeren, is een totaalbudget van $600 \times 37.500 = 22,5$ miljoen euro op jaarbasis vereist.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een basisaanbod met gelijk kader voor verrijking van de schooldag op alle scholen en voor alle leerlingen • Vergroot welzijn van leerlingen • Hogere sportdeelname van leerlingen • Meer aandacht voor cultuur op school
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder schoolverzuim • Meer gemeten schoolplezier • Betere schooladviezen richting vervolgonderwijs • Een hogere score op ervaren gezondheid van kinderen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De haalbaarheid van een verlengde schooldag is voornamelijk afhankelijk van het draagvlak van schoolbesturen en de uitvoeringskracht van scholen. Met name personeelstekorten in het onderwijs kunnen hier een drempel zijn. Ook de betrokkenheid en het draagvlak bij ouders is van belang. Op niet alle scholen zal het even makkelijk zijn om de verrijkte schooldag in te voeren. Naar verwachting zal de interventie stapsgewijs opschalen.

12 KANSENGELIJKHEID Tijd voor toekomst (2u generiek en 6u specifiek)

KORTE BESCHRIJVING

Met Tijd voor Toekomst kunnen alle basisscholen hun leerlingen extra ontwikkeluren aanbieden boven op de onderwijstijd, waarin ze kunnen inzetten op talentontwikkeling, welzijn en gezondheid, cultuur. Hiermee krijgt ieder kind dezelfde kansen om zijn talenten te ontdekken en te ontwikkelen en een kansrijk toekomstperspectief. Tijd voor Toekomst biedt twee verrijkte lesuren per week aan alle scholen, groep 3 t/m 8. Voor een derde van de scholen (met hogere schoolweging) wordt dit aangevuld tot 6 uur per week. Scholen krijgen hiervoor budget, ook voor schoolcoördinatie.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	2, 4 en 5		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 36.000.000
JAARLIJKS BEREIK	37.500 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Uitgaande van een kostprijs van 264 euro per uur per leerling per schooljaar (40 weken) plus 70 euro per leerling voor schoolcoördinatie, komen we uit op een totaal van ongeveer 600 euro per leerling voor 2 uur verrijkte schooldag per week. Om dit programma op alle scholen te implementeren is een totaalbudget van 22,5 miljoen euro vereist (zie ook interventie 11). Daar komt de aanvulling naar 6 uur per week (+4u) voor eenderde scholen met hogere schoolweging bij (zo'n 12.500 leerlingen). Het aanvullend budget dat daarvoor nodig is wordt geschat op $€264 * 4 * 12.500$ leerlingen = 13,2 miljoen euro. Deze scholen kunnen aanspraak maken op aanvullend coördinatiebudget van ongeveer 25 euro per leerling (0,3 miljoen totaal). De totale investering voor deze interventie bedraagt daarmee 36 miljoen euro op jaarbasis.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een basisaanbod met gelijk kader voor verrijking van de schooldag op alle scholen en voor alle leerlingen • Vergroot welzijn van leerlingen • Hogere sportdeelname van leerlingen • Meer aandacht voor cultuur op school
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder schoolverzuim • Meer gemeten schoolplezier • Betere schooladviezen richting vervolgonderwijs • Een hogere score op ervaren gezondheid van kinderen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De haalbaarheid van een verlengde schooldag is voornamelijk afhankelijk van het draagvlak van schoolbesturen en de uitvoeringskracht van scholen. Met name personeelstekorten in het onderwijs kunnen hier een drempel zijn. Ook de betrokkenheid en het draagvlak bij ouders is van belang. Op niet alle scholen zal het even makkelijk zijn om de verrijkte schooldag in te voeren. Naar verwachting zal de interventie stapsgewijs opschalen.

13 KANSENGELIJKHEID Zomerscholen in PO en VO tegen zittenblijven

KORTE BESCHRIJVING

Deze maatregel introduceert verplichte zomerscholen voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs die dreigen te blijven zitten. Leerlingen krijgen ongeveer 100 uur gerichte instructie in de vakken waarin ze een achterstand hebben.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	2, 5 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 7.500.000
JAARLIJKS BEREIK	7.500 leerlingen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Deze maatregel introduceert een verplichte zomerschool voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs die risico lopen om te blijven zitten. Tijdens deze zomerschool krijgen leerlingen ongeveer 100 uur (gerichte) instructie in de vakken waarin ze achterstanden hebben. De geschatte kosten per leerling bedragen 1000 euro. In de regio zijn er ongeveer 100.000 leerlingen tussen de 4 en 18 jaar oud, waarvan naar schatting 5 tot 10% risico loopt om te blijven zitten. In de budgetinschatting (7,5 miljoen per jaar) wordt rekening gehouden met een doelgroep van 7500.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Aantal zittenblijvers halveren
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Hogere arbeidsparticipatie van jongeren Verbeterde schoolprestaties van jongeren

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Een verplichting opleggen voor deelname aan de zomerschool is op dit moment niet mogelijk. De volledige doelgroep bereiken en deel te laten nemen is daarom een uitdaging. Begonnen zou kunnen worden met vrijwillige zomerscholen. Eerdere pilots in de regio zijn positief geëvalueerd door de RUG.

14 KANSENGELIJKHEID Gezinsaanpak geletterdheid

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie omvat een gerichte gezinsaanpak met als basisvoorwaarde een gratis bibliotheekabonnement voor gezinnen met kinderen t/m 12 jaar. Daarmee is het een combinatie van een generieke en specifieke interventie. Het gratis abonnement zorgt voor een bredere toegankelijkheid van de bibliotheek en bevordert de basis voor taal en (digitale) geletterdheid, met name voor kinderen in een achterstandspositie en hun ouders. Door een meer gelijke basis wordt het stigma rondom een achterstandspositie (armoede, lage sociaaleconomische status gezinnen) verminderd of voorkomen. De gezinsaanpak zet specifiek in op gezinnen waarin laaggeletterdheid speelt.

PRIMAIR DOEL	2. Stimuleren van meer taalbevordering in het bijzonder voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	6, 7 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 4.300.000
JAARLIJKS BEREIK	53.000	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Het bereik voor het gratis bibliotheekabonnement bestaat uit totaal ca. 53.000 gezinnen met kinderen in de leeftijd 0-12 jaar. De kosten worden geschat op 3,3 miljoen euro. De gezinsaanpak richt zich op een kleinere groep gezinnen. De kosten richten zich op het regiobreed neerzetten van de gemeentelijke gezinsaanpak en worden geschat op 1 miljoen euro.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoogde toegankelijkheid bibliotheek • Verminderd stigma • Extra ondersteuning voor gezinnen met laaggeletterdheid • Afname laaggeletterdheid
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde taal- en digitale vaardigheden • Verminderde ongelijkheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Een gratis abonnement op de bibliotheek is relatief eenvoudig te implementeren. De gezinsaanpak is lastiger, waarbij het een uitdaging is om de gehele doelgroep te bereiken.

15 KANSENGELIJKHEID Stevige basis voor taal en (digitale) geletterdheid

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie richt zich op het versterken van taal en (digitale) geletterdheid. Ze zet in op een passend en stimulerend leesaanbod voor kinderen en jongeren op de kinderopvang (Boekstart), basisschool, middelbare school en MBO (Bieb op school) en op de versterking van innovatieve projecten rondom digitale geletterdheid door de regionale coalitie, de DLC (Digital Literacy Coalition). Hiermee wordt structureel en duurzaam ingezet op (digitale) geletterdheid.

PRIMAIR DOEL	2. Stimuleren van meer taalbevordering in het bijzonder voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	6, 7 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 8.000.000
JAARLIJKS BEREIK	n.t.b.	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Boekstart en de Bieb op school zorgen voor een brede en laagdrempelige toegang tot taal en (digitale) geletterdheid voor kinderen en jongeren. Ze dragen bij aan een doorgaande leerlijn vanaf de prille jeugd tot jongvolwassenheid. En ze bieden een belangrijke basis voor specifieke interventies, zoals voor –en vroegschoolse educatie (VVE). De Digital Literacy Coalition (DLC) heeft een netwerk -en projectorganisatie neergezet rondom het bevorderen van digitale geletterdheid en voert daarvoor innovatieve projecten uit. Ze sluit met projecten goed aan op lokale netwerken en actuele vraagstukken. Met deze onderdelen wordt een stevige basis geboden voor taal en (digitale) geletterdheid van alle inwoners. Totale kosten worden geschat op 8 miljoen euro.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoogde toegankelijkheid van lees -en leeraanbod op de kinderopvang en op school • Taal- en digitale vaardigheden nemen toe, laaggeletterdheid neemt af • Ondersteuning voor andere interventies: de laagdrempelige toegang tot taal en (digitale) geletterdheid biedt een basis voor programma's gericht op het aanpakken van laaggeletterdheid
Lange termijn (> 10 jaar) <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verlaging van (intergenerationele) armoede • Minder problematische schulden • Vergroten van (arbeids-) participatie

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Het gaat op opschalen van bestaande en reeds lopende projecten, wat de haalbaarheid bevordert. Aandachtspunt is het bereiken van de doelgroepen die de hulp en verbetering in vaardigheden het hardst nodig hebben.

16 KANSENGELIJKHEID Schoolmaaltijden (1 maaltijd per dag)

KORTE BESCHRIJVING

Alle basisscholen krijgen budget om één gezonde maaltijd per dag aan te bieden, inclusief de kosten voor coördinatie van deze interventie.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 4 en 5		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 22.000.000
JAARLIJKS BEREIK	48.250 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Op basis van de meest recente informatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, bedragen de kosten voor het verstrekken van één gezonde maaltijd per dag aan elke leerling, vijf dagen per week gedurende 40 weken, ongeveer 22 miljoen euro. Dit komt neer op een kostprijs van 2,30 euro per leerling per dag.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Binnen 10 jaar leveren alle basisscholen tenminste 1 gezonde maaltijd per dag
Lange termijn (> 10 jaar) <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Lagere BMI-scores Grotere kennis over gezonde voeding Groter zelfvertrouwen Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Grootste aandachtspunt is de uitvoeringskracht bij scholen. Er zal meer personeel nodig zijn om deze maaltijden te verwezenlijken, maar deze ondersteuning hoeft niet noodzakelijk door onderwijzers zelf geboden te worden.

17

KANSENGELIJKHEID

Schoolmaaltijden incl. beweegaanbod (1 maaltijd en 1 beweegles)

KORTE BESCHRIJVING

Basisscholen ontvangen budget om één gezonde maaltijd per dag en minimaal een half uur beweegles aan te bieden. Dit initiatief is inclusief de kosten voor coördinatie.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 4 en 5		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 43.000.000
JAARLIJKS BEREIK	48.250 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Op basis van de meest recente informatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, bedragen de kosten voor het verstrekken van één gezonde maaltijd per dag aan elke leerling, vijf dagen per week gedurende 40 weken, ongeveer 22 miljoen euro. Dit komt neer op een kostprijs van 2,30 euro per leerling per dag. Voor het aanvullend beweegaanbod rekenen we met 2,20 euro per leerling per dag x 5 dagen x 40 weken, wat neerkomt op zo'n 21 miljoen euro per jaar. De maaltijd + beweegaanbod samen komt op zo'n 43 miljoen euro op jaarbasis.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Binnen 10 jaar leveren alle basisscholen tenminste 1 gezonde maaltijd per dag en tenminste 1 beweegles van 0,5 uur per dag
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Meer beweging/hogere sportdeelname Lagere BMI-scores Grotere kennis over gezonde voeding Groter zelfvertrouwen Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Grootste aandachtspunt is de uitvoeringskracht bij scholen. Er zal meer personeel nodig zijn om de schoolmaaltijden te verwezenlijken, maar deze ondersteuning hoeft niet noodzakelijk door onderwijzers zelf geboden te worden. Het vinden van genoeg gymnastiekdocenten voor de beweeglessen is een groter aandachtspunt.

18 KANSENGELIJKHEID Laagdrempelige toegang VVE (geen ouderbijdrage)

KORTE BESCHRIJVING

Op dit moment wordt de doelgroep die het meest gebaat is bij voorschoolse educatie (VE) onvoldoende bereikt. Met deze interventie wordt de financiële drempel voor ouders om hun kind deel te laten nemen aan VE weggenomen door het laten vervallen van de ouderbijdrage. Hiermee wordt VE voor alle peuters tussen 2,5 en 4 jaar toegankelijk, ongeacht inkomen en wel/geen recht op kinderopvangtoeslag. Bovendien is de verwachting dat deze interventie een hefboom kan vormen voor betere signalering van en aansluiting op en samenwerking tussen gezinnen en organisaties rondom het jonge kind.

PRIMAIR DOEL	1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren		
SECUNDAIRE DOELEN	2, 6 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 1.600.000
JAARLIJKS BEREIK	2.200 peuters	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

In de provincies Groningen en Noord-Drenthe zijn er ongeveer 11.000 peuters in de leeftijd van 2,5 tot 4 jaar. De potentiële doelgroep voor deze interventie bestaat uit 20% van deze peuters, wat neerkomt op 2200 peuters. De eigen bijdrage is berekend op basis van de tabel van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), waarbij gekeken is naar een inkomen tussen de 34.000 en 47.000 euro. Dit komt neer op een eigen bijdrage van 1,11 euro per uur. De rekensom is als volgt: 40 weken x 16 uur per week x 1,11 euro per uur = 704 euro eigen bijdrage per jaar. Voor 2200 peuters resulteert dit in een totaalbedrag van zo'n 1,6 miljoen euro aan eigen bijdragen.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Bereik van de VVE neemt toe tot tenminste 90% van de doelgroep
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Stijging taal en leesvaardigheidsniveau in groep 3 basisschool Verbeterde ontwikkeling van peuters Betere aansluiting op vervolgonderwijs Verbeterde schoolprestaties op latere leeftijd

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Naast financiële drempels zijn er mogelijk ook andere drempels die de doelgroep ervan weerhouden hun kinderen te laten deelnemen aan VVE. Daarnaast is de capaciteit bij VVE-aanbieders een aandachtspunt.

19 LEEFBAARHEID Gratis OV voor alle minima buiten de spits

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie maakt het openbaar vervoer gratis voor alle minimahuishoudens (tot 100% van het bestaansminimum) buiten de spitsuren.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 6 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 7.000.000
JAARLIJKS BEREIK	40.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

In de regio zijn er 100.000 mensen die een bestaansminimum ontvangen. Ongeveer 10 procent hiervan zijn kinderen. De kosten per pas bedragen 86,50 euro voor volwassenen. Gerekend met 90.000 volwassenen komt dat neer op een totaal van 7,79 miljoen euro. Voor kinderen zijn de kosten per pas 43,50 euro, wat resulteert in een totaal van 0,5 miljoen euro. We verwachten dat niet alle minima van de passen gebruik gaat maken. Daarom rekenen we met een totale benodigde investering van 7 miljoen euro op jaarbasis.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik van openbaar vervoer neemt toe
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruikers ervaren minder isolement en eenzaamheid, kunnen meer mantelzorg bieden en bereiken voorzieningen gemakkelijker • Verminderde ongelijkheid • Verhoogde (arbeids)participatie

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Deze interventie kent weinig aandachtspunten op haalbaarheid. Voor de reizigerspassen is vooral budget nodig. Capaciteit in het OV is er voldoende buiten de spits.

20 LEEFBAARHEID Nieuw icoon / landmark

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie behelst het creëren van een nieuw, identiteitsbepalend gebouw of landmark in de regio. Het doel is om architecten uit te dagen met onconventionele ontwerpen en ideeën, waarna de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe kunnen kiezen voor hun favoriet. Het project moet een unieke ervaring bieden en een symbool worden voor de regio.

PRIMAIR DOEL	10. Vergroten van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit		
SECUNDAIRE DOELEN	9		
LOOPTIJD	10 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	n.v.t.
JAARLIJKS BEREIK	460.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	€ 100.000.000

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De inschatting is eenmalig 100 miljoen. Een dergelijk bedrag is aan publiek geld voor de Kunsthal Rotterdam neergelegd. Daarnaast zal er naar andere investeerders worden gezocht om de grootste hefboom te realiseren. Zolang er geen concreet plan is voor de invulling van het icoon, zullen het benodigde budget en de mogelijkheid voor cofinanciering lastig in te schatten zijn.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwerp en keuze is binnen vijf jaar gerealiseerd • De bouw van een nieuw icoon binnen 10 jaar gerealiseerd
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • De regio is verrijkt met een nieuw icoon • Toename trots op de regio, waarbij het streefcijfer 33% of hoger is (nu rond 25%)

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Zonder concreet voorstel is de haalbaarheid moeilijk in te schatten. Het creëren van een nieuw icoon of landmark in de regio is in algemene zin zeker mogelijk met het voorgestelde budget. Aandachtspunt is de eventuele samenhang met de economische agenda. In het geval een museum, bijvoorbeeld, kunnen werkgelegenheid en cultuur worden gecombineerd.

21 LEEFBAARHEID

Ontmoetingsplekken

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie zorgt ervoor dat elk dorp en elke wijk een ontmoetingsplek heeft. Dit kan door het realiseren van nieuwe plekken, maar ook door het herontwikkelen, renoveren of verduurzamen van bestaande gebouwen. De invulling van de ontmoetingsplek per wijk of dorp is sterk afhankelijk van de lokale context, de wensen van de inwoners en de wenselijkheid en mogelijkheid om de ontmoetingsruimte mede in te vullen vanuit maatschappelijke organisaties. Hierbij is de combinatie met de bibliotheekfunctie kansrijk, omdat bibliotheken in toenemende mate de functie vervullen van ontmoetingsplek. Deze speelt ook een belangrijke rol in het versterken van geletterdheid.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 8 en 10		
LOOPTIJD	10 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	n.v.t.
JAARLIJKS BEREIK	690.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	€ 138.000.000

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Uitgaande van een voorziening voor 2500 inwoners gemiddeld, komt het op 276 voorzieningen maximaal. Dit komt overeen met het aantal dorpen en wijken. Uitgaande van een maximale bijdrage van 0,5 miljoen euro per voorziening is dit een maximale incidentele uitgave van 138 miljoen.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> Binnen 10 jaar is deze interventie volledig gerealiseerd en hebben alle inwoners een goede plek om te ontmoeten Verhoogde toegankelijkheid van de bibliotheek voor ontmoeting, leren en informatie
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> Versterking van de sociale leefbaarheid in buurten en wijken Verbetering van het rendement van andere sociale maatregelen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Haalbaarheid zal per locatie verschillen. Omdat het plan uitgaat van de lokale context, kan de haalbaarheid vergroot worden door in te spelen op de lokale wensen en mogelijkheden. Dit is ook een speerpunt van de Groninger Dorpen en partners. Aandachtspunt is het borgen van duurzame exploitatie van de ontmoetingsplekken.

22 LEEFBAARHEID

Opbouwwerk/jongerenwerk/buurtsportcoaches/ cultuurcoaches

KORTE BESCHRIJVING

Sociaal werkers, zoals opbouwwerkers, jongerenwerkers, buurtsportcoaches en cultuurcoaches, worden ingezet in wijken en dorpen waar bestaanszekerheid, gezondheid, leefbaarheid en sociale cohesie onder druk staan. De focus ligt op het verbeteren van het toekomstperspectief, met speciale aandacht voor jongeren.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 6 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 9.400.000
JAARLIJKS BEREIK	230.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

We verwachten dat maximaal een derde van de wijken en dorpen in aanmerking komt voor deze voorziening. De exacte selectie zal later worden bepaald, bijvoorbeeld op basis van de Leefbaarometer, MDI- en SES-scores, en andere relevante criteria. De kosten per FTE bedragen 80.000 euro. We rekenen met één sociaal werker (zoals een opbouwwerker, jongerenwerker of buurtsportcoach) per 2500 inwoners. In totaal gaat het dan om ongeveer 92 fte. De maximale kosten hiervoor zouden dan 7,4 miljoen euro per jaar bedragen. Daarnaast wordt 2 miljoen vrijgemaakt voor zo'n 25 FTE cultuurcoaches. De totale kosten komen daarmee op 9,4 miljoen per jaar.

SUBDOELLEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning van doelen op diverse gebieden, denk aan gezondheid, leefbaarheid, sociale cohesie, participatie, inkomen en scholing • Verbeterde leefbaarheid
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbetering sociaaleconomische status (SES) • Verbetering op Multidimensional Deprivation Index (MDI)

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Het tekort aan personeel is een drempel bij een interventie die een flinke toename van FTE voorziet. De verschillende voorziene functies zijn niet nieuw, wat de uitvoerbaarheid bevordert. Samenwerking op wijkniveau en tussen de verschillende domeinen is een aandachtspunt.

23 LEEFBAARHEID

Van Drenthe tot aan 't Wad: cultuur en erfgoed

KORTE BESCHRIJVING

De interventie is gericht op het revitaliseren, door het verbreden en verbinden vanuit ons rijke culturele erfgoed van de regio. Die revitalisering is gericht op de gemeenschap en met name daar waar ontmoeting plaats vindt. Dat kan een dorps huis of in het verenigingsleven zijn, ook via de (sociale) media. Overdracht (jong & oud, oud- en nieuwkomer) en vooral intergenerationele overdracht is hierin cruciaal. De culturele sector speelt hierin een belangrijke rol.

PRIMAIR DOEL	10. Vergroten van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 4 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 4.000.000
JAARLIJKS BEREIK	460.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Binnen de totale raming van 4 miljoen euro per jaar zijn de volgende elementen opgenomen, die nog niet volledig zijn uitgewerkt: (i) de kosten voor het opzetten en onderhouden van online communities en social media-activiteiten (ii) het budget dat nodig is om initiatieven te stimuleren en te ondersteunen die gericht zijn op revitalisering, verbinding en verbreding, (iii) een specifiek budget om projecten te financieren die revitalisering, verbinding en verbreding mogelijk maken.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal bezoekers aan de musea bedraagt tenminste 10% hoger dan nu en komt uit op zo'n 1.100.000 • Meer personen komen in aanraking met cultuur en erfgoed in de regio
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoging van het zelfbewustzijn, meer trots op de eigen regio en meer betrokkenheid in en met de regio • Het aantal Groningers en Drenten dat aangeeft trots te zijn op hun provincie ("steeds zeer trots") is tenminste 33%

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Er moet draagvlak en goede samenwerking zijn onder de betrokken partijen, waaronder RTV Noord, Erfgoedpartners, Dagblad van het Noorden en Centrum Groninger Taal en Cultuur, en nog in te vullen inzet vanuit het Drentse. Als dat het geval is, kent deze interventie een grote haalbaarheid.

24 LEEFBAARHEID Wijk en dorp aan zet met eigen budget

KORTE BESCHRIJVING

Er zijn veel initiatieven bij bewoners in dorpen en wijken om aan de slag te gaan met de kwaliteit van hun leefomgeving, zowel op het gebied van fysieke als sociale vraagstukken. Er zijn veel vrijwilligers die hieraan met hart en ziel werken. Het is het fundament onder de leefbaarheid en de sociale cohesie. Met een budget voor dorpen en wijken wordt de mogelijkheid geboden zelf invulling te geven aan maatregelen om de leefbaarheid en sociale cohesie te verbeteren, op een wijze en in een tempo dat ze zelf willen met weinig of geen overheidstoetsing. De uitkering van middelen vindt plaats op basis van een plan voor dorp of wijk.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 5 en 10		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.500.000
JAARLIJKS BEREIK	n/a	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

In Midden-Groningen is een aanpak ontwikkeld waarbij de bewoners zelf een plan maken voor dorp of wijk en er voor de uitvoering budget beschikbaar is. We willen budget beschikbaar stellen voor plannen van bewoners voor hun dorp of wijk. Uitgaande van een budget van maximaal 232.000 euro per wijk of dorp voor een periode van 5 jaar, is 47.000 euro/jaar beschikbaar. Dit behelst onafhankelijke ondersteuning bij het maken van een plan, een eerste uitvoeringsbudget voor laaghangend fruit en een meerjarig budget voor uitvoering van het plan. Indien 50% van alle wijken en dorpen hier gebruik van maken betreft het maximaal 6,5 miljoen euro/jaar.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Toename van participatie van bewoners in lokale initiatieven • Versterking van trots en gemeenschapsgevoel onder bewoners
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde leefbaarheid in wijken en dorpen • Versterking van sociale cohesie binnen de gemeenschappen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De haalbaarheid is zeer groot, omdat initiatief bij bewoners zelf ligt en er weinig beperkingen zijn. Wat de bewoners zelf willen, kunnen ze realiseren. De specifieke aandachtspunten per plan zullen verschillen. De ondersteuning die geboden wordt bij het opstellen van het plan kan deze aandachtspunten in kaart brengen.

25 LEEFBAARHEID Inwoners aan zet met eigen budget

KORTE BESCHRIJVING

Initiatieven van inwoners krijgen een eigen budget om zelf invulling te geven aan maatregelen die de leefbaarheid, sport, cultuur en sociale cohesie verbeteren. Er is weinig tot geen overheidstoetsing, waardoor bewonersinitiatieven laagdrempelig de ruimte krijgen. Bundeling van initiatieven op wijk- of dorpsniveau is mogelijk.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 5 en 10		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.500.000
JAARLIJKS BEREIK	n/a	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Uit de 4 openbare bijeenkomsten is gebleken dat inwoners graag zien dat gewaardeerd wordt wat er al is. En dat lokale initiatieven worden gesteund, zonder procedurele poespas. Er bestaat al een laagdrempelig budget van maximaal 10.000 euro voor lokale initiatieven (en 1.000 euro voor initiatieven van jongeren). Dit wordt uitgevoerd door de Vereniging Groninger dorpen en loopt tot 2029. We willen verder gaan in het geven van vertrouwen en elk initiatief dat sociale cohesie stimuleert toegang geven tot een laagdrempelig budget van maximaal 10.000 euro. Uitgaande van een gemiddeld aangevraagd budget van 6.500 euro kunnen hiermee jaarlijks duizend initiatieven in Groningen en Noord-Drenthe worden ondersteund. De kosten bedragen 6,5 miljoen euro per jaar.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Toename van participatie van bewoners in lokale initiatieven • Versterking van trots en gemeenschapsgevoel onder bewoners
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde leefbaarheid in wijken en dorpen • Versterking van sociale cohesie binnen de gemeenschappen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De haalbaarheid is zeer groot, omdat initiatief bij bewoners zelf ligt en er weinig beperkingen zijn. Wat de bewoners zelf willen, kunnen ze realiseren. De specifieke aandachtspunten per plan zullen verschillen.

26 LEEFBAARHEID Wijk en dorp aan zet met wijk- en dorpsondersteuners

KORTE BESCHRIJVING

Professionele wijk- en dorpsondersteuners worden ingezet om bewoners te ondersteunen en te verbinden met relevante instanties. Dit zorgt voor een betere samenwerking tussen de leefwereld en de systeemwereld, en stimuleert bewonersinitiatieven.

PRIMAIR DOEL	9. Versterken van de sociale leefbaarheid		
SECUNDAIRE DOELEN	3, 4 en 10		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.500.000
JAARLIJKS BEREIK	345.000 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

We gaan uit van één FTE per 4500 inwoners, dan is er in totaal maximaal 153 FTE aan inzet nodig. We gaan ervan uit dat de helft van de dorpen en wijken gebruik zal maken van deze ondersteuning, wat neerkomt op 78 FTE. Met kosten van ongeveer 80.000 euro per FTE, bedragen de totale kosten 6,2 miljoen euro. Daarnaast is er 250.000 euro nodig voor ondersteuning vanuit het netwerk van Groninger Dorpen en partners. Dit brengt het totaal op 6,5 miljoen euro per jaar.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stijging van het welbevinden in de wijken, buurten en dorpen waar dorpsondersteuning plaatsvindt • Bewoners die tevreden zijn met en trots zijn op het functioneren van de eigen lokale gemeenschap
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Versterkte sociale cohesie via sterke gemeenschappen • Meer vrijwillige inzet en een lager beroep op formele vormen van zorg • Meer gezonde levensjaren • Verhoogde mentale gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Aandachtspunt is het draagvlak voor dorpsondersteuning. De steun vanuit de meer formele zorg, zoals bijvoorbeeld een huisarts is cruciaal. Netwerken van ondersteunende partijen, zoals Groninger Dorpen en Vrijwilligers Groningen, kunnen betrokken worden, ook in de werving van dorpsondersteuners. De interventie vraagt om aanzienlijke personele inzet, wat een aandachtspunt is gezien het tekort aan personeel.

27 PARTICIPATIE/ARMOEDE

Nij Begunbanen

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie richt zich op het bieden van baanzekerheid aan inwoners die langdurig langs de kant staan. Samen met maatschappelijke partners wordt gewerkt aan een samenhangende aanpak gericht op bestaanszekerheid, waarbij de focus ligt op het versterken van veerkracht en het wegnemen van belemmeringen voor participatie en werk. De infrastructuur van Sociaal Ontwikkelbedrijven wordt benut om jaarlijks 500 mensen een stap te laten zetten op de arbeidsmarkt.

PRIMAIR DOEL	8. Vergroten van (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 10.000.000
JAARLIJKS BEREIK	500 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De kosten bestaan uit 7,5 miljoen loonkosten en 2,5 miljoen begeleiding. Naar verwachting is zo'n 15.000 euro aan (aanvullende) loonkostensubsidie per FTE per jaar nodig. Met een budget van 10 miljoen kan een traject voor 500 personen jaarlijks worden gesubsidieerd. Circa 50-70% van de deelnemers zal een plek vinden binnen het sociaal ontwikkelbedrijf en ingezet kunnen worden voor maatschappelijke banen. Naar schatting 30-50% zal vanuit de Nij Begunbaan doorstromen naar een reguliere werkgever.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Daling van het aantal mensen in de bijstand • Toename arbeidsparticipatie • Daling van het aantal mensen met een (langdurig) laag inkomen
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Daling van het aantal mensen met problematische schulden • Verbeterde bestaanszekerheid • Verbeterd mentale gezondheid, zelfvertrouwen en zelfredzaamheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Basisbanen worden momenteel al ingezet door het Nationaal Programma Groningen. Hoewel deze interventie breder is dan dat, bevordert de beschikbare kennis en basisinfrastructuur de haalbaarheid.

Doorbreken van generatiearmoede met buddy's en doorbraakaanpak

KORTE BESCHRIJVING

Kansen voor Kinderen richt zich op het doorbreken van generatiearmoede in Groningen door gezinnen in armoede te ondersteunen op verschillende leefgebieden. Elk gezin wordt begeleid door een ervaringsdeskundige. De buddy's kijken met de gezinnen wat zij nodig hebben om hun bestaanszekerheid te verbeteren. Als bestaande oplossingen binnen het systeem niet werken, dan wordt maatwerk ingezet. Kenmerken van de aanpak zijn: integrale aanpak om bestaanszekerheid te vergroten op verschillende leefdomeinen, toekomstperspectief centraal, behoefte gezin leidend: 'wat wil jij?', stress-sensitief, ervaringsdeskundige buddy's, vertrouwen en verbinding, netwerk van professionals en maatwerk en doorbraken waar nodig.

PRIMAIR DOEL	6. Verlaging van (intergenerationele) armoede		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 3 en 7		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 4.000.000
JAARLIJKS BEREIK	250 huishoudens	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Het doel is om 250 huishoudens de bereiken. De totale kosten per huishouden bedragen 14.000 euro. In totaal gaat het dan om 4 miljoen euro per jaar. Dit bedrag omvat de kosten voor begeleiding door een buddy en doorbraken, lokale projectleiders, training en opleiding, het programmabureau, onderzoek, een activiteitenbudget, een online omgeving, leerbijeenkomsten en een post onvoorzien uitgaven.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks 250 deelnemende huishoudens • Minder stress bij deelnemende huishoudens
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Daling van het aantal mensen met een (langdurig) laag inkomen • Daling van het aantal mensen in de bijstand • Verhoging van aantal personen dat onderwijs volgt • Daling van het aantal mensen met problematische schulden • Vermindering GGZ-hulp • Meer grip op het leven, meer zelfvertrouwen en veerkracht • Verhoogde (arbeids)participatie

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De aanpak wordt in de regio Groningen al uitgevoerd onder de naam Kansen voor Kinderen. Het grootste aandachtspunt bij het opschalen van de aanpak is de aanzienlijke inzet en training van ervaringsdeskundigen. Een goede samenwerking tussen de ervaringsdeskundigen en verschillende leefdomeinen is essentieel voor het succes van de aanpak.

Kansrijk talent: Wegnemen belemmeringen en begeleiding naar werk

KORTE BESCHRIJVING

Kansrijk Talent helpt inwoners die een stap willen zetten richting een baan, vrijwilligerswerk of andere vormen van maatschappelijke participatie. Het programma biedt ondersteuning bij het wegnemen van belemmeringen en het ontwikkelen van talenten en vaardigheden.

PRIMAIR DOEL	8. Vergroten van (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 9		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 1.000.000
JAARLIJKS BEREIK	300 personen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Het programma start 3 keer per jaar met ca. 120 deelnemers per keer (totaal 360 deelnemers per jaar). We schatten de trajectkosten op €3.000 per persoon. De totale investering ligt daarmee ongeveer op 1 miljoen euro jaarlijks.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks 300-400 deelnemers aan een traject • (Arbeids)participatie van deelnemers neemt toe
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Daling van problematische schulden • Vermindering van het aantal personen met een bijstandsuitkering • Verhoging van het aantal personen met startkwalificatie • Vermindering van het aantal personen met GGZ-hulp • Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Dit project is ontwikkeld met 8 ontwikkelbedrijven in de arbeidsmarktregio Groningen en Noord-Drenthe. Er is reeds een groot netwerk opgebouwd en het project wordt in samenwerking met het bedrijfsleven uitgevoerd. Er zijn al succesvolle resultaten behaald.

Kinderopvang gratis voor kinderen (0-2 jaar) van niet werkende ouders

KORTE BESCHRIJVING

Deze interventie maakt kinderopvang gratis voor alle kinderen van 0 tot 2 jaar van niet werkende ouders. Dit stimuleert de ontwikkeling van jonge kinderen en maakt het voor niet-werkende ouders makkelijker om te gaan werken.

PRIMAIR DOEL	8. Vergroten van (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan		
SECUNDAIRE DOELEN	1, 2 en 6		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 10.000.000
JAARLIJKS BEREIK	17.400 kinderen	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

In de provincie Groningen en Noord-Drenthe zijn er 17.398 kinderen in de leeftijd van 0 tot 2 jaar. Uitgaande van een kinderopvangtarief van 9,12 euro per uur en ten minste twee dagen opvang per week gedurende 40 weken, bedragen de totale kosten voor kinderopvang 101,5 miljoen euro. Ongeveer 10 procent van kinderen heeft ouders die niet werken of niet in aanmerking komen voor kinderopvangtoeslag, dus een bedrag van ongeveer 10 miljoen euro zal gedekt moeten worden uit deze interventie.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Meer kinderen 0-2 jaar nemen deel aan kinderopvang • Verminderde financiële stress bij niet-werkende ouders
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterde schoolgereedheid van kwetsbare kinderen • Verbeterde sociale ontwikkeling van jonge kinderen • Verhoogde arbeidsparticipatie • Verbeterd welzijn van ouders • Hogere onderwijsniveaus en minder problematiek op latere leeftijd van kinderen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Een eerste aandachtspunt zijn de capaciteitsuitdagingen in de kinderopvangsector. Zowel personeelstekorten als een tekort aan geschikte bedrijfsruimten leiden tot capaciteitsbeperkingen. Voor de regio Groningen en Noord-Drenthe moet worden gekeken of er voldoende capaciteit is of gecreëerd kan worden voor de in deze interventie beoogde doelgroep.

KORTE BESCHRIJVING

Deze aanpak lost problematische schulden op en biedt begeleiding voor een schuldenvrij toekomstperspectief. De schulden van de jongeren worden gesaneerd door inzet van een saneringskrediet. De jongere hoeft dit niet in geld terug te betalen. Jongeren betalen het saneringskrediet terug door te werken aan hun toekomstperspectief, met ondersteuning van gemeenten en/of het Jongeren Perspectief Fonds.

PRIMAIR DOEL	7. Minder problematische schulden		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 8		
LOOPTIJD	5 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	n.v.t.
JAARLIJKS BEREIK	2.300 personen	EENMALIGE INVESTERING	€ 25.300.000

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Schatting is dat er in de 13 gemeenten op basis van CBS-cijfers (2021) ca. 2.300 mensen tot 27 jaar met problematische schulden zijn. Let wel: dit zijn alleen de door CBS geregistreerde problematische schulden in 2021 (smalle definitie). Het aantal is dus altijd een onderschatting. De totale kosten per jongere bedragen €11.000,-, het totaal komt daarmee op zo'n 25,3 miljoen euro. Dit bedrag omvat onder andere de kosten voor de trajectbegeleider, budgetbeheer en aflossing van het saneringskrediet.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder jongeren met problematisch schulden • Minder jongeren in de bijstand • Minder financiële zorgen en gerelateerde stress
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere dakloosheid • Verhoogde (arbeids)participatie en onderwijsdeelname • Daling van aantal personen in bijstand • Minder vroegtijdig schoolverlaters • Lagere instroom in de schuldhulpverlening • Daling van aantal mensen met GGZ-hulp • Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Een jongerenperspectiefaanpak in gemeenten is haalbaar mits er voldoende draagvlak is bij beleidsmakers. Een aandachtspunt is het tekort aan personeel – voor de aanpak zijn trajectbegeleiders en schuldregelaars nodig. De aanpak wordt elders in Nederland al uitgevoerd. Bij de invoering en uitvoering kan men bovendien gebruikmaken van ondersteuning van de landelijke Stichting JPF, wat de haalbaarheid vergroot.

Saneren schulden i.c.m. jongerenperspectiefplan + afkoop

KORTE BESCHRIJVING

Deze aanpak is vergelijkbaar met interventie #35, maar biedt mogelijk extra financiële middelen voor schuldafkoop. Het doel blijft hetzelfde: jongeren helpen schuldenvrij te worden en een toekomstperspectief op te bouwen. De gemiddelde schuld is volgens Purpose (2021) €20.112,- verdeeld over 16 schuldeisers. De gemiddelde hoogte van het saneringskrediet is €3.000,- (15% van het schuldenpakket). Voor schuldeisers betekent dit dat zij de overige 85% van de openstaande schulden (€17.000,-) moeten afschrijven. Deze interventie biedt budget om deze openstaande schulden volledig af te kopen.

PRIMAIR DOEL	7. Minder problematische schulden		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 8		
LOOPTIJD	5 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	n.v.t.
JAARLIJKS BEREIK	2.300 personen	EENMALIGE INVESTERING	€ 64.700.000

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Schatting is dat er in de 13 gemeenten op basis van CBS-cijfers (2021, smalle definitie) ca. 2.300 jongeren tot 27 jaar met problematische schulden zijn. Trajectbegeleiding voor jongeren is zo'n €8.000,- per jongere (o.a. kosten voor de trajectbegeleider, budgetbeheer). Daarnaast wordt hun schuld volledig afgekocht voor zo'n €20.112,- (de gemiddelde schuld volgens Purpose (2021)). Per jongere kost de begeleiding + afkoop dan zo'n €28.000. Voor de totale doelgroep vraagt dat een investering van 64,7 miljoen euro.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder jongeren met problematische schulden • Minder jongeren in de bijstand • Minder financiële zorgen en gerelateerde stress
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere dakloosheid • Verhoogde (arbeids)participatie en onderwijsdeelname • Daling van aantal personen in de bijstand • Minder vroegtijdig schoolverlaters • Lagere instroom in de schuldhulpverlening • Daling van aantal mensen met GGZ-hulp • Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Een jongerenperspectiefaanpak in gemeenten is haalbaar mits er voldoende draagvlak is bij beleidsmakers. Een aandachtspunt is het tekort aan personeel – voor de aanpak zijn trajectbegeleiders en schuldregelaars nodig. De aanpak wordt elders in Nederland al uitgevoerd. Bij de invoering en uitvoering kan men bovendien gebruikmaken van ondersteuning van de landelijke Stichting JPF, wat de haalbaarheid vergroot.

KORTE BESCHRIJVING

Deze aanpak richt zich op het saneren van problematische schulden van mensen en het voorkomen van nieuwe schulden door middel van begeleiding. Mensen betalen het saneringskrediet terug door te werken aan hun toekomstperspectief, met ondersteuning van gemeenten.

PRIMAIR DOEL	7. Minder problematische schulden		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 8		
LOOPTIJD	5 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	n.v.t.
JAARLIJKS BEREIK	21.200 personen	EENMALIGE INVESTERING	€ 290.000.000

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Het doel is om de schulden van ca. 21.200 mensen (o.b.v. CBS-cijfers 2021, smalle definitie betekent onderschatting van werkelijk aantal) te saneren en door begeleiding te voorkomen dat deze personen opnieuw terugvallen in schulden en weer toekomstperspectief hebben. Schuldsanering kost gemiddeld 15% van de totale schuld (geschat op 38.000 gemiddeld), dat neerkomt op zo'n €5700 per persoon. Aan begeleiding komt daar €8000 bij. Per persoon in totaal kom je dan op €13.700, voor de gehele doelgroep op een eenmalige investering van zo'n 290 miljoen euro.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder personen met problematisch schulden • Daling van het aantal jongeren in de bijstand • Minder financiële zorgen en gerelateerde stress
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere dakloosheid • Verhoogde (arbeids)participatie • Daling van het aantal mensen in de bijstand • Lagere instroom in de schuldhulpverlening • Daling van aantal mensen met GGZ-hulp • Hogere ervaren gezondheid

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De aanpak vergt een aanpassing van de aanpak zoals voorgesteld in interventie 32 en 33 doordat deze zich niet specifiek richt op jongeren. Ook het beoogde bereik is veel groter, waardoor het tekort aan personeel voor deze interventie een groter risico is. Het saneren van schulden an sich is niet nieuw en volgens de NVVK geeft een saneringskrediet mensen met schulden sneller schuldenrust. De aanpak heeft dus in potentie een groot positief effect voor de doelgroep met schulden.

34 PARTICIPATIE/ARMOEDE

Versterken financiële weerbaarheid + doorbraakfonds

KORTE BESCHRIJVING

Deze aanpak richt zich op het effectiever aanpakken van de schuldenproblematiek door de financiële weerbaarheid van inwoners met problematische schulden te versterken. Het oplossen van schulden is in dit kader een middel. De focus ligt op werken aan de toekomst en het voorkomen van terugval in schulden. De aanpak is gebaseerd op ervaringen uit de praktijk van de schuldhulpverlening én wetenschappelijke inzichten over wat effectief is bij begeleiding en gedragsverandering: 1) mensen werken aan een zelfgekozen doel, 2) coaching gericht op het versterken van gedrag en vaardigheden en 3) financiële ruimte om het leven weer stap voor stap op te bouwen.

PRIMAIR DOEL	7. Minder problematische schulden		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 8		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 6.700.000
JAARLIJKS BEREIK	500 huishoudens	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

De interventie bereikt 750 huishoudens met problematische schulden per 18 maanden. In 30 jaar zijn dat 15.000 trajecten. Op basis van 10.000 euro per traject gaat het jaarlijks om zo'n 5 miljoen euro. Voor het doorbraakfonds en financiële voorlichting/educatie is jaarlijks 1,7 miljoen euro gereserveerd.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder personen met problematische schulden • Minder financiële zorgen en gerelateerde stress, verhoogde financiële vaardigheden • Verhoging aantal personen dat onderwijs volgt
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoogde (arbeids)participatie • Daling van het aantal personen in de bijstand • Meer personen met een startkwalificatie • Minder voortijdig schoolverlaters • Daling van het aantal mensen met een (langdurig) laag inkomen • Hogere ervaren gezondheid • Minder instroom in de schuldhulpverlening

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

De haalbaarheid van het plan is groot doordat het afkomstig is van de ervaren Groningse Kredietbank. Bovendien sluit het plan aan bij de behoefte aan een nieuwe systematiek, zoals geuit tijdens de expertmeeting. Een aandachtspunt zijn de benodigde FTE's voor voorlichting en coaching.

35 PARTICIPATIE/ARMOEDE

Verlagen aantal voortijdig schoolverlaters

KORTE BESCHRIJVING

Gemeenten, onderwijs en doorstroompunten worden ondersteund bij de financiering van effectieve trajecten om jongeren naar school of werk te begeleiden. Dit versterkt de steunstructuur rondom het onderwijs en zorgt ervoor dat jongeren eerder hulp krijgen, waardoor duurdere hulp later voorkomen kan worden. Het doel is om de arbeidsparticipatie van jongeren te verhogen en schooluitval te verminderen.

PRIMAIR DOEL	8. Vergroten van (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan		
SECUNDAIRE DOELEN	4, 6 en 7		
LOOPTIJD	30 jaar	JAARLIJKSE INVESTERING	€ 4.000.000
JAARLIJKS BEREIK	1500 jongeren	EENMALIGE INVESTERING	n.v.t.

ONDERBOUWING BUDGET EN BEREIK

Op dit moment zijn er circa 50.000 jongeren 12-23 jaar in VO, VSO-Pro en MBO. In 2023 waren er daarvan 1.500 voortijdig schoolverlaters. De doelgroep voor de huidige trajecten is groter dan dat, omdat er ook preventief wordt gewerkt. Voor deze maatregel is 4 miljoen euro beschikbaar. 2 miljoen is bedoel voor preventieve activiteiten (schoolmaatschappelijk werk/School als Wijk). 0,5 miljoen is beschikbaar voor spreekpunten leerplicht+RMC op schoollocaties. 1,5 miljoen is beschikbaar voor regionale initiatieven.

SUBDOELEN EN INDICATOREN

Korte en middellange termijn <i>Output</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verlaging van aantal voortijdig schoolverlaters (doel is een daling van 250 over 4 jaar tijd) • Verhoging van aantal jongeren die gebruik hebben gemaakt van ondersteuning uit het programma van VSV Groningen
Lange termijn <i>Outcomes en impact</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Meer mensen met een startkwalificatie • Verbetering mentale gezondheid • Afname jongeren in jeugdhulp • Afname aantal mensen met problematische schulden • Verhoogde (arbeids)participatie • Daling van het aantal mensen in de bijstand • Daling van het aantal mensen met een (langdurig) laag inkomen

AANDACHTSPUNTEN HAALBAARHEID

Het doel kent een grote haalbaarheid omdat de betrokken partijen op dit moment al de verantwoordelijkheid en hebben en voelen om het aantal vroegtijdig schoolverlaters te beperken. Het probleem was vooral financieel. Met structurele financiële middelen om de aanpak uit te voeren is die drempel verholpen. Een aandachtspunt is mogelijk het opschalen van de gekozen trajecten. Niet elk traject zal even makkelijk op te schalen zijn gezien tekorten aan personeel en ruimte.

Over Rebel

No change without a Rebel

Rebels werken aan de vraagstukken van de toekomst op het gebied van duurzaamheid, transport, gebiedsontwikkeling, zorg en de sociale sector. Wij maken impact, niet alleen als adviseur maar ook als investeerder. Want wie gelooft in zijn eigen adviezen, investeert mee. Toegewijd aan het creëren van verandering, initiëren en realiseren we ook onze eigen projecten. We leveren kwaliteit op het gebied van o.a. strategisch advies & ontwikkeling, beleidsanalyses & evaluatie, partnership consulting & contracten, financieel advies & modellering en investeren & fondsbeheer.

Samen buiten de lijntjes kleuren

Het Rebel-avontuur begon in 2002 met tien stoelen. Aan een grote ronde tafel besloten de eerste Rebels – na een carrière bij adviesbureaus – een eigen onderneming te starten. Eentje zonder kaders, hiërarchie en bazen. Een plek waarbinnen iedereen zijn beste zelf kan zijn. Alles wat we in ons hebben, leggen we op tafel. Intrinsieke motivatie, de drang om verandering te brengen, inhoud en één focus: impactvolle projecten realiseren, wereldwijd. Inmiddels werken we met meer dan 180 Rebels vanuit onze kantoren in Rotterdam, Amsterdam, Antwerpen, Düsseldorf, Londen, Washington D.C., Nairobi, Johannesburg, Mumbai en Jakarta.

Hoe we op die dag met elkaar begonnen, is hoe we vandaag werken voor en met onze samenwerkingspartners: op basis van vertrouwen. In alles wat we doen – en dat is veel – is ons streven om een positieve impact op de wereld te hebben. Op het raakvlak van publiek en privaat, omdat ons Rebel-rode hart daar ligt waar maatschappelijke waarden en privaat ondernemerschap samenkomen. Een ambitieuze doelstelling misschien, maar wel één die uitdaagt. We nodigen iedereen uit aan te schuiven en onderdeel te worden van de verandering. Samen buiten de lijntjes kleuren. Als overheid, bedrijf en individu.

Matthijs van Neerbos

Marieke Oomen

Wijnhaven 23
3011 WH Rotterdam
Nederland
+31 10 275 59 95

info@rebelgroup.com
www.rebelgroup.com